

KONZULTACE A ÚVOD KAUZY O NEPLATNOSTI MANŽELSTVÍ*

Eugenio Zanetti

Tento příspěvek je nahlížen kanonicko-pastorační optikou ve snaze popsat církevní disciplínu a zkušenost apoštolátu. Budu se, *de facto*, odkazovat na má kanonická studia, na úřad trvalého advokáta u církevního soudu a na vykonávání diecézní činnosti ve prospěch osob odloučených/rozvedených.

Nejprve se budeme zabývat tematikou pastoračního rozlišování, v rámci něj kanonickou konzultací různých situací přerušeni manželského života. Tedy, spíše techničtější způsobem, budou popsány etapy, které vyznačují přípravu, uvedení a zahájení kauzy o neplatnosti.

Pravidla postupu a pastorační činnost v otázce rozluky a rozvodu

Jak rozpoznat v konkrétním pastoračním rozlišování, kdy manželská krize ještě nabízí možnost pozitivního řešení a kdy už je nenapravitelně určena k vyústění v odloučení? Jaké vhodné způsoby/postupy použít nebo poradit v prvním případě, aby bylo podpořeno překonání krize, a nebo jaká nasměrování dát ve druhém případě, k tomu, aby se dopomohlo ke křesťansky správnému žití eventuálního rozhodnutí rozluky?

Obecné úvahy

Základním výchozím bodem k zahájení

rozlišování, v souladu s doktrínou, je vědomí důležitosti povinností a práv manželského života. Z toho vyplývá povinnost udělat vše, co je možné k překonání manželských těžkostí či krize (například navštívit poradnu), aniž by se člověk nechal unést snadným řešením rozluky.

„Z platného manželství vzniká mezi manžely svazek svou povahou trvalý a výlučný; kromě toho v křesťanském manželství jsou manželé zvláštní svátostí posílení a jakoby zasvěceni pro povinnosti a důstojnost svého stavu.“ (kán. 1134);

„Manželé jsou povinni a oprávněni zachovávat manželské soužití, pokud je neomlouvá zákonný důvod.“ (kán. 1151).

Z toho vyplývá, že je tedy potřeba, aby existovalo skutečné a závažné pastorační ospravedlnění pro přikročení k rozluce. Opravdu, někdy může být rozluka vhodným či přímo nezbytným řešením, a tudíž i zákonným (srov. kán. 1151), jak pro obranu důstojnosti manželství, tak k zabezpečení spravedlnosti a dobra manželů. Přerušeni manželského soužití může tedy být krajním řešením, jednak z důvodu vyhnutí se větším zlům, jednak za účelem vytvoření klidnějších okolností, aby mohla být situace vyhodnocena, a pokud je to možné, zahájena cestu zpětného zhodnocení a smíření.¹ Co se týče tzv. občanského rozvodu, i přes odsouzení a od-

mítnutí civilního institutu, který má tendenci skutečnost manželství zrušit, „jestliže je jediným možným způsobem, jak zajistit určitá oprávněná práva, jako je péče o děti nebo ochrana majetku, je možné se s tím smířit a není to nějaká mravní vina.“² To stejné platí, jestliže manžel/ka nese následky iniciativy druhého, aniž by se tomu mohl/a bránit.

Co se týče postupu (kanonického nebo občanského), který se má uskutečnit, ať by byly předpoklady pro oprávněné přerušení manželského soužití jakékoli, je nutné mít na paměti následující. Dříve než dojde k právnímu stanovení rozluky (nebo občanského rozvodu), je vyhodnocována možnost a vhodnost uplatnění odloučení pouze neformálního, ostatně, podle dnešního smýšlení, právně stanovená rozluka by mohla psychologicky navodit ukončení jakékoli vůle k uvažování nad vlastní situací.

I přesto, že je možné přistoupit k procesu církevní rozluky (srov. kán. 1692–1696), především v případě manželství pouze církevního nebo z důvodu svědomí, italští biskupové ustanovili, „že kauzy o rozluce manželů budou vedeny před autoritami civilního soudu“.³ Jestliže se přikročí k právnímu procesu, je veden tak, aby se vyvarovalo následnému utrpení či roztržkám, s ohledem na ochranu vlastních oprávněných zájmů.

Základní zhodnocení

Poté, co byl nastíněn obecný rámec, se zastavíme u popisu situací nebo podstatných důvodů, které podle kanonické disciplíny mohou ospravedlňovat oprávněné rozhodnutí přerušení manželského života. Prvním případem je nevěra:

„Velmi se doporučuje, aby manžel z křes-

ťanské lásky a kvůli prospěchu rodiny neodmítl odpustit druhé straně cizoložství a nerozvrátil manželský život; jestliže jeho vinu výslovně nebo mlčky neodpustil, je oprávněn opustit manželské soužití, jestliže s cizoložstvím nesouhlasil nebo mu nezavdal příčinu nebo sám je nespáchal.“ (kán. 1152 § 1).

Nicméně rozhodnutí nevinného manžela musí být konfrontováno s církevní autoritou; ostatně v § 3 právě citovaného kánonu se doporučuje, aby nevinný manžel, který z vlastní iniciativy přerušil manželské soužití, předložil do šesti měsíců případ rozluky kompetentní církevní autoritě, která, po přezkoumání všech okolností, zhodnotí, zda není možné manžela přivést k odpuštění viny a k tomu, aby odloučení trvale neprodužoval.

Kromě nevěry existují další „závažná chování“ ze strany manžela k druhému nebo k dětem, natolik vážná, že opravňují k rozluce:

„Jestliže některý z manželů uvádí druhého do nebezpečí pro duši nebo pro tělo nebo pro děti, anebo jinak činí společný život velmi tvrdým, poskytuje tím druhému manželovi zákonný důvod k odchodu na základě rozhodnutí místního ordináře; jestliže je nebezpečí z prodlení i na základě vlastního rozhodnutí.“ (kán. 1153 § 1).

Ať v tomto případě, či v případě nevěry, je jasné, že takzvanému vinnému manželovi musí být poskytnuta pomoc v přezkoumání vlastních rozhodnutí a chování, musí napravit zlo, které způsobil a učinit všechny možné kroky k lepšímu znovubudování manželského života.

Složitější, ale možná taky častější, jsou okolnosti, kde jde o spoluzodpovědnost za manželskou krizi, a tedy za rozluku.

„Konkrétní život páru může zaznamenat situace vzájemných nedorozumění, neschopností nebo nedostatečností v mezilidském vztahu, s negativními následky jednak na manželskou rovnováhu, jednak na výchovu dětí, které mohou učinit rozlukou oprávněnou.“⁴

Analýza těchto situací musí být ještě pozornější a pečlivější, není možné se spokojit s obyčejným tvrzením, že jsou povahy manželů neslučitelné. Ještě naléhavější bude tedy konfrontace s církevní autoritou, to znamená, jako v předešlém případě, s místním ordinářem, samozřejmě prostřednictvím diecézních pastoračních orgánů, které působí v rodinné oblasti.

Nakonec zde máme případ, kdy dojde k takzvané rozluce/rozvodu na základě vzájemné dohody. Je potřeba, především, zdůraznit, že motiv není možné opírat jednoduše o vůli manželů (možná společnou), ale je vždy potřeba začít hodnocením závažných důvodů, které vedly ke krizi či rozpadu. Tedy před uchýlením se k občanským řízením, ačkoli na základě vzájemné dohody, není třeba dát přednost zaujetí pasivního postoje rezignace před rozlišováním, které by vstoupilo do živého příběhu manželů, osvětlilo svědomí, a zjistilo eventuální postupy prostřednictvím série reflexí.

Kanonicko-pastorační důsledky

Z rozhodnutí přerušeni manželského života vyplývají důsledky, jak na úrovni kanonické tak obecnější pastorační.

Především je toto bráno v úvahu vzhledem k trvání svazku. Otázka rozluky nebo civilního rozvodu neřeší otázku manželství, tedy trvání svazku – může být přerušeno manželské

soužití, nebo může být ukončena jeho občanská účinnost, ale skutečnost (svátosti) manželství zůstává. Tedy status odloučených nebo rozvedených manželů se nemění; zatímco se mění jejich životní podmínky, tedy způsob vykonávání manželských práv/povinností, ačkoli morální a křesťanská povinnost morální a duchovní pomoci zůstává. Nezměněna zůstávají práva/povinnosti vůči dětem, ačkoli je zde nutné si uvědomit zvláštní okolnosti, které zde nastaly.

Zvláštní následky jsou ve vztahu k svátostnému životu a životu v církvi. Každá těžká nebo neobvyklá manželská situace má být podrobena pozornému rozlišování, nejen v případě nemanželského soužití či nového civilního sňatku (jejichž situace klade překážky jednak k přijetí svátostného rozhřešení a přijímání, jednak ke jmenování do pastoračních funkcí zvláštního významu, „jako jsou liturgické služby, zvláště ty lektorské, služba katechety, úřad kmotra/kmotry, funkce člena pastorační rady“ (DPF 218), ale také co se týče situací méně kompromitujících. Ostatně, také vůči osobě, která žije v odluce nebo osobě rozvedené bez nového citového vztahu, je potřeba rozlišovat; vzhledem k případu selhání manželství, rozhodnutí rozluky nebo civilního rozvodu; současné úmysly a způsob života – také tyto subjektivní aspekty mohou mít význam vzhledem k přijímání svátostí a přijímání zodpovědnosti v církvi.

Zvláště se bere v úvahu případ manžela, který je morálně zodpovědný za rozvod; aby mohl přistupovat ke svátostem, musí projevit upřímnou lítost a napravit způsobené zlo; zvláště musí ujistit kněze, že ačkoli se civilně rozvedl, považuje se před Bohem opravdově spojený manželským svazkem, který žije v odluce, z morálně platných důvodů, přede-

vším pro nevhodnost a nemožnost obnovení manželského soužití; v opačném případě nemůže přijmout ani svátostné rozhřešení ani přijímat eucharistii (srov. DPF 213–220).

Při ověřování neplatnosti manželství

Kdy, jak a proč nabídnout člověku posouzení případné neplatnosti manželství, bez snadných iluzí nebo neoprávněné skličivosti? A pokud po sérii zjišťování nevyjdou na povrch objektivní důvody k zahájení kauzy neplatnosti manželství, jak pomoci tomuto člověku pochopit a přijmout jeho situaci odloučení/rozvodu/nového sňatku uprostřed církve?

Nasměrování pomoci učení církve

Různé texty učení církve obsahují rady týkající se tématu kanonické konzultace s výhledem eventuální kauzy prohlášení neplatnosti manželství; zde jsou uvedeny ty nejvýznamnější z textů.

Ze současného Kodexu kanonického práva:

„Právo zvýhodňuje manželství, a proto při pochybnosti se považuje manželství za platné, dokud se nedokáže opak.“ (kán. 1060);

„Než soudce přijme záležitost a vidí naději na dobrý výsledek, použije pastoračních prostředků, aby dle možnosti byli manželé přivedeni k případnému zplacení manželství a k obnově manželského společenství.“ (kán. 1676);

„Způsobilí napadnout manželství jsou: 1° manželé; 2° ochránce spravedlnosti, jestliže se neplatnost stala známou a manželství nelze zplatnit nebo zplacení není účelné.“ (kán. 1674).

Z Generálního dekretu o kanonickém manželství (1990):

„Závazek služby věřícím, kteří žijí ve stavu manželském a nacházejí se v situaci vážných těžkostí, se musí projevit také v pomoci ověřit; pokud se objeví vodítka, která nejsou povrchní; případnou existenci důvodů, které církev považuje za důležité, k tomu, aby byla prohlášena neplatnost uzavřeného manželství. První pomoc k takovému ověření musí být zajištěna diskrétní a pečlivou pastorační ochotou obzvlášť ze strany farářů, opíraje se, v případě potřeby, také o spolupráci s nějakou poradnou vedenou v křesťanském duchu“; kromě toho při každém místním církevním soudu „by měla být stanovena kvalifikovaná služba naslouchání a poradenství... obzvlášť pokud se jedná o složité situace či případy.“ (č. 56).

Z Direktorია pro pastorační rodin (1993):

„...pravda a láska vyžadují, aby pastorační činnost přijala úlohu pomoci věřícím, kteří se zajímají o ověření platnosti jejich církevního manželství. Jedná se o pomoc, kterou je nutné provádět kompetentně, opatrně a pečlivě tak, aby nedocházelo k ukvapeným závěrům, které by mohly produkovat škodlivé iluze nebo bránit drahocennému osvětlení k posouzení svobodného stavu a pro smíření svědomí.“ (č. 204)

„Místní církve... by měly usilovat o vytvoření odpovídajícího počtu poradců a zajistit jejich přítomnost, tak aby byli na území dostatečně rozšířeni.“ (č. 206).

Z Dignitas connubii (2005):

„Při každém soudu ať je úřad nebo osoba, u které by kdokoliv mohl volně a rychle získat radu ohledně možnosti podat žalobu na

neplatnost manželství, a je-li žaloba možná, o způsobu, jakým je třeba postupovat.“ (čl. 113 § 1).

Předběžné pozornosti

Především je užitečné poukázat na některé základní aspekty, kterým je potřeba věnovat pozornost v kontextu kanonického poradenství.

Za prvé, umět rozlišit různé situace. Před okamžitým požadavkem odloučených/rozvedených, na to, co je potřeba udělat – jak často slyšíte – pro „anulování manželství“, dříve než začne prozkoumání otázky, je třeba dobře znát situaci, to znamená současný způsob života manžela. To dovoluje především zhodnotit vhodnost přezkoumání volby rozlučky, zda existují předpoklady k přehodnocení nebo usmíření – žádost o ověření neplatnosti nesmí ohrozit řadu zamýšlení se nad učiněnými rozhodnutími, nebo nad těmi, které by člověk chtěl udělat. Mimo to je důležité odhalit také motivaci, která vede manžela k takové žádosti – osobní zášť, občanské výhody, problémy svědomí, touha po uvedení současné situace do pořádku... Na základě hlubšího poznání osoby je možné uskutečňovat vhodnější pastorační vedení.

Za druhé je potřeba věnovat pozornost umění rozlišovat různé úrovně analýzy. V rozhovorech s manželi odloučenými/rozvedenými je potřeba jim pomoci pochopit, jak může být jejich situace nahlížena z různých úhlů pohledu – psychologického, duchovního, morálního, soudního. Není potřeba úrovně promíchat, ale zdůraznit zvláštní přínos každé z nich. Úroveň kanonicko-právní například nemá tendenci dosáhnout soudu o vině, ale vyššího stupně pravdy, na základě událostí a ve vztahu k okamžiku svatby – tedy ptá se,

zda ve chvíli vzniku manželství byly přítomny všechny základní podmínky pro jeho platnost (a ne tolik okolnosti pro plodnost).

Za třetí, bod, který se váže na předchozí a týká se případu těch, kterým je zatěžko přistoupit na kanonické poradenství, a nebo je přímo odmítají. To může být motivované představou těchto kanonických procesů jako něčeho složitého, dlouhého, nákladného, namáhavého nebo také bolestivého; vědomím, že je potřeba se otevřít, jít znovu rány, zapojit druhého manžela a další osoby k poznání faktů – to všechno jsou věci, které někdy lidem berou odvahu vydat se touto cestou. V těchto případech je potřeba pomoci zainteresovaným, aby se nenechali zmást určitým nepříznivým a špatně informovaným kulturním prostředím. A tak také rozvázat uzly nitra, které ještě svazují mysl a srdce odloučeného nebo rozvedeného. Bude potřeba poukázat na tvář církve pozornou a ochotnou přijmout žádosti lidí, ale také vážnou a kompetentní čelit delikátním a složitým otázkám.

Za čtvrté, důležitá otázka týkající se vyhodnocení vhodnosti zahájení kauzy o neplatnosti. Je tedy možné představit si případ, ve kterém, na konci konzultace, vyvstanou základní elementy, které opírají možnost zahájení kauzy, ale existuje varování, že v tu chvíli nebo pro tu danou osobu by to přineslo velkou zátěž na úrovni existenční nebo psychologické, nebo morální, nebo právní. Proto by nebylo vhodné zahájit ihned kauzu, ale posečkat, aby se člověk, například, dal do pořádku (jak po stránce fyzické, tak psychické), a nebo, aby dokončil praxi civilní odluky nebo rozvodu (možná složitou a konfliktní). Je potřeba tedy, šetrně a trpělivě pomoci člověku zhodnotit způsob a vhodnou chvíli k zahájení kauzy o neplatnosti a dobře promyslet negativní

a pozitivní důsledky, které by taková iniciativa mohla přinést v jeho osobním životě a pro jeho budoucnost.

Normy pro vedení rozhovoru k ověření eventuální neplatnosti

Setkání s lidmi, kteří žádají kanonické ověření jejich manželství, vyžaduje zvláštní schopnost, která umí propojit pastorační citlivost, soudní kompetentnost a lidské kvality.

První norma se týká *srdečnosti pastýře a upřímnosti žadatele*. Rozhovor s manželem, který pastýř vede, není jen pouhým sdělením si důvěrných věcí a ani výslechem třetího stupně – je to naslouchání v důvěře, srdečnosti, pochopení, ale také s přiměřeným odstupem, aby bylo člověku umožněno klidně se vyjádřit a aby tak bylo dosaženo zhodnocení co možná nejobjektivnějšího. Bude tedy potřeba, aby byl člověk zpravený o tom, že takové zhodnocení bude založeno na pravdě toho, co bylo řečeno; jistě, na pravdě, která uznává oprávněnou osobní interpretaci faktů, a tedy také možné odlišné chápání druhé strany.

S opatrností a s respektem pastýř nabídne manželovi vhodnost prohloubení určitých oblastí a odhalení určitých pozadí, ne tak kvůli tomu, aby člověka soudil, jako spíše proto, aby došel k více odůvodněnému stanovisku. Tak se také bude vyhýbat zabíhání do dalších oblastí, které nesouvisí s kanonickou analýzou.

Další norma se týká *konfrontace zvláštní situace a představitelů neplatnosti*. Analýza s výhledem případného prohlášení neplatnosti musí být soustředěna na konfrontaci mezi zvláštní situací manžela a představitelů neplatnosti očekávaných kanonickou normou. To ale nemá být vykonáváno příliš tech-

nicky nebo prostřednictvím příliš přímých otázek, ale moudře a diskusní technikou. To znamená, že v mysli pastýře musí být odpovídající schéma rozhovoru takové, aby vedlo k požadovanému cíli bez ztrácení se ve zbytečných zákrutách. Běžný výbuch informací a výlevů uskutečňovaných manželem musí tedy být trpělivě omezován a směřován k tématům týkajících se platnosti či neplatnosti manželství. Nicméně to musí být činěno pečlivě, pro úplnost je třeba dotknout se všech zainteresovaných oblastí, aniž by se člověk nechal strhávat k některému nejnápadnějšímu aspektu.

Je potřeba pak mít na paměti odpovídající *metodologii rozvoje kolokvia*. Pokud si osoba již připravovala svoje vzpomínky nebo odpovědi na dotazník, rozhovor může začít na základě jejich poznámek ve snaze krok za krokem upřesnit nebo poukázat na některé aspekty. Pokud ale nebylo připraveno nic písemně, rozhovor bude poradcem veden směrem přezkoumání různých etap vztahu mezi stranami – zasnoubení, rozhodnutí ke sňatku, předsvatební podmínky a úmysly, psychický stav a vnější okolnosti v okamžiku svatby, rady nebo názory příbuzných, přátel, kněží, následující a bezprostřední příprava na manželství, slavení svatby, následující období se zvláštní pozorností na vytváření či nevytváření patřičné citově-sexuální integrace, narození dětí či nikoli, těžkosti a manželské krize, okolnosti a důvody rozluky/rozvodu, současná situace. Jestliže by se zjistily významné aspekty k ověření platnosti manželství, snažíme se tedy také zajistit poskytnutí eventuálních přítomných důkazů: ochota druhého manžela,⁵ svědectví příbuzných nebo přátel, zdokumentování korespondence, právní nebo lékařské;⁶ cení se také, v případě, že by to

mohlo být užitečné, vyjádření odborníka. To vše může vyžadovat jedno nebo více setkání, jak s žadatelem, tak s manželem nebo (byť velmi opatrně) s dalšími osobami přímo informovanými o faktech.

Nakonec je věnována zvláštní péče *závěrečnému odůvodněnému stanovisku a následujícímu vývoji*. Na závěr setkávání bude potřeba dojít k vyjádření stanoviska, které může být: pozitivní, negativní nebo pochybný, co se týče právě možnosti zahájení kauzy o neplatnosti či nikoli. Tam, kde začátek manželství nevykazuje žádnou anomálii a je jasné, že manželství vstoupilo do krize z důvodů vztahujících se k průběhu manželského života, mínění nemůže být jiné než negativní, aniž by tedy člověk uvedl osoby do iluzí.⁷ Tam, kde ale vyvstaly v určité míře pochybnosti ohledně podmínek přítomných v okamžiku sňatku, by mohlo stanovisko vést buď k lepšímu prohloubení otázky s nějakým odborníkem, a nebo přímo k obrácení se na právníka pro možné zahájení kauzy. Každý názor by měl být adekvátně odůvodněný, především pokud je negativní, a je potřeba se snažit vysvětlit (na závěr rozhovoru) význam důvodů neplatnosti očekávaných církví. Ale bude také potřeba rozhovor rozšířit a, ačkoli v odlišnosti různých úrovní, ukázat provázanost a také složitost těchto tíživých a odlišných manželských situací. I když přáním manžela je původně především ověřit, zda je možné jeho manželství prohlásit za neplatné či nikoli, je potřeba se postupně snažit ukázat, že toto je jen jedním aspektem problému a jeho situace církevní a duchovní; existují další aspekty podobně důležité a slibné pro lidský a křesťanský růst.

Přehled nejčastějších důvodů neplatnosti manželství

Bez záměru zde prohlubovat látku různých důvodů neplatnosti manželství stojí za to poukázat na jejich základní rysy. Je totiž důležité, aby ten, který vykonává úlohu konzultora (víceméně odborník na kanonické právo) měl přehled o nejčastějších důvodech neplatnosti a o jejich významu.

Především jsou to takzvané vady souhlasu: fyzický nebo morální nátlak; přítomnost vady u osoby nebo u nějaké její vlastnosti, které si je chybující přímo nebo z velké části vědom nebo vady podvodně vyvolané; kladení podmínek k vlastnímu manželskému závazku.

Dále to, co vede k nějaké neschopnosti osoby: impotence, tedy neschopnost manželského pohlavního aktu; neschopnost vyjádření souhlasu pro nedostatečné používání rozumu nebo pro vážný nedostatek úsudku nebo pro nemožnost přijetí manželského závazku z důvodů psychické povahy.

Nakonec, vady dobrovolného souhlasu: vyloučení jedné základní vlastnosti manželství (věrnost-jedinečnost, nerozlučitelnost, posvátnost) nebo jednoho z cílů (ustanovení pro dobro manželů a k plození a výchově potomků).

Kde zahájit kauzu o neplatnosti neboli – kompetentní soud

V případě, že kanonická konzultace přinesla stanovisko příznivé k zahájení kauzy o neplatnosti manželství, začíná tedy postup posouzení řízení. První otázkou je určení u jakého církevního orgánu zahájit výše zmíněný postup na základě stávajících právních předpisů a současných instrukcí *Dignitas connubii* (IDC).

a) Co se týče *soudu prvního stupně*, nařízení stanovuje především, že případ o neplatnosti manželství musí být zahájen u církevního soudu místa, kde bylo manželství uzavřeno, nebo kde je kanonické trvalé nebo přechodné bydliště žalující strany (kán. 1673, 1°–2°): výběr je uskutečněn svobodně žalující stranou; tato dvě určená místa mají za cíl usnadnit shromažďování důkazních materiálů a účast obou stran na případu, usnadnit odpovídající rekonstrukci faktů a zajistit právo na obranu a tedy upravení rozporů.

b) Existují potom dvě další možnosti, které každopádně vyžadují určité podmínky. Případ může být zahájen také u soudu místa, v němž má žalující strana kanonické trvalé bydliště, ale pod podmínkou, že obě strany pobývají na území téže biskupské konference a soudní vikář žalované strany po projednání s ní s tím souhlasí (kán. 1673, 3°) – taková možnost nejvíce bere v úvahu potřeby žalující strany a její právo obdržet stanovisko církve ohledně jejího životního stavu, aniž by jí v tom zabránila či kladla překážky žalovaná strana (pokud by tato byla k dispozici). Tak také může být případ veden u soudu místa, v němž se ve skutečnosti provede většina důkazů, jestliže s tím souhlasí soudní vikář kanonického trvalého bydliště žalované strany, když se jí předem dotázal na námitky (kán. 1673, 4°) – tato možnost je z důvodu usnadnění shromažďování důkazních materiálů významnějších pro případ, a zároveň je udržován vždy respekt vůči žalované straně, ale také k veřejnému prospěchu (soudní vikář může *de facto* dát svůj souhlas i proti názoru žalovaného).

c) Stran normativních instrukcí právě zmíněných mohou nastat některé praktické problémy, například týkající se ověření trvalého

nebo přechodného bydliště stran. V IDC 11 je kladena důležitost na to, aby člověk nedůvěřoval jednoduše prohlášením zúčastněných stran, ale shromažďoval příslušné dokumenty, církevní a občanské, nebo, v jejich nepřítomnosti další důkazní materiály. V případě, že by nastaly zvláštní problémy v určení soudních pravomocí, předseda soudního sboru může provést předchozí šetření, jehož výsledek (řádně připojený k aktům kauzy) by mohl poskytnout dostatečné odůvodnění pro řízení, a mohl by být uvedený v případě sporů (IDC 120 § 1).

d) Další otázka se týká souhlasu soudního vikáře předpokládaného v kánonu 1673, 3°–4°; takový čin nemůže být brán jen jako pouhá formalita, ale musí být uskutečněn s vážností a pečlivostí, jasným způsobem (ne tichým). Především, jak je řečeno v IDC 13, soudní vikář, to znamená ten z diecéze strany nežalující (v jeho nepřítomnosti diecézní biskup); tudíž, nejedná se o soudního vikáře interdiecézního soudu ani o soudního vikáře žalující strany. Musí zkonzultovat a tedy informovat nežalující stranu stran úmyslu a odůvodnění zahájení kauzy, písemně či ústně (a každopádně předloží písemný důkaz); a musí pozorně zhodnotit různé okolnosti, tak aby opravdu zaručil právo obrany strany nežalující (č. 3) nebo, aby bylo vybráno místo, kde by bylo možné efektivně shromažďovat důležitější důkazy. Dokud nebudou výše uvedené požadavky splněny, soud nemůže oprávněně pokračovat v řízení, pokud by to nebylo možné, i přes pečlivé šetření, strana nežalující by nebyla k nalezení, musí to být evidentní z činů.

e) Pokud by případ o neplatnosti manželství byl zahájen u soudu jiného, než jsou tyto čtyři výše uvedené, jednalo by se o rela-

tivní nepříslušnost (kán. 1407 § 2), která by ale mohla být vyřešena nebo pro prodloužení udělena Nejvyšším tribunálem apoštolské signatury nebo ipso iure, aby nebyla ohrožena (kán. 1459–1460) před vyřešením pochybnosti; v tomto druhém případě, by soudci mohli být potrestáni kompetentní církevní autoritou příslušnou sankcí, nevyjímaje zbavení úřadu (kán. 1457 § 1). To vše poukazuje na povinnost soudu vyjádřit případnou vlastní nekompetentnost, nejen v případě plné nekompetentnosti soudce, která by mimo jiné měla za následek vydání nenávratně neplatného rozsudku (kán. 1461), ale také v případě relativní nekompetentnosti – k tomu může dojít formálně v aktu přijetí či nepřijetí žaloby (kán. 1505).

f) Eventuální spory ohledně kompetence mezi soudy jsou řešeny odvolacím soudem, v případě, že je stejný pro všechny zapojené soudy (ne Tribunál římské rotý, ale interdicční: kán. 1439), nebo, v opačném případě, Signaturou, jak předpokládá kán. 1416. Případné návrhy výjimek proti pravomoci soudu se řídí podle normy kán. 1460.

Kdo může zahájit kauzu o neplatnosti a jakým způsobem to může udělat aneb – napadnutí manželství a podání žaloby

Poté, co bylo upřesněno místo a příslušné orgány k přijetí žádosti o neplatnost, je potřeba vybrat kvalifikované osoby a podat tuto žádost takovou formu, aby museli postupovat tak, že žádost přijmou a poskytnou všechny nezbytné elementy k šetření případu.

a) Není to církevní soud (tzn. soudce), který by z vlastní iniciativy zahájil kauzu o neplatnosti manželství, tedy že by „napadl manželství“ (kán. 1501), ale pouze a výlučně „manže-

lé“ (z osobního práva) nebo „ochránce spravedlnosti“, v případě, že zpráva o neplatnosti se již rozšířila a nebylo by možné nebo vhodné manželství zplatnit (k obraně veřejného dobra, kán. 1674). Kromě těchto osob norma obsahuje také možnost, že kauzu podá ještě jiná osoba, ale za dvou podmínek: že jeden nebo oba manželé již nežijí, aniž by bylo manželství napadeno, a že pro žádající osobu je kauza o neplatnosti předběžnou otázkou k řešení jiného sporu jak v kanonickém, tak civilním oboru (kán. 1675 § 1), jako například vůči dědicům nebo jiným, kteří mají oprávněné zájmy (IDC 93).

b) S ohledem na manžele není řešena otázka sexu, náboženského vyznání (kán. 1476) nebo motivace, protože soudní řízení má za účel identifikovat a deklarovat pravdu o životním stavu osob (i když morální aspekt případu není vynechán: kán. 1689); co se týče věku, duševní schopnosti stran, je potřeba odkázat na znění kánonu 1478 (prostřednictvím rodičů, poručníků nebo opatrovníků do věku 14 let; prostřednictvím opatrovníků pro plnoleté, kteří nemají užívání rozumu, IDC 97–100).

c) Kromě práva stran osobně se hájit u soudu jsou běžně doprovázeny prokurátorem (osoba stanovená k právnímu zastupování strany) a advokátem (osoba, která straně radí, pomáhá a hájí ji): obvykle se jedná o tu samou osobu, která zastává obě role. Ba dokonce, pokud to předseda považuje za nutné nebo vhodné, může jmenovat prokurátora nebo advokáta, pokud strana neustanovila jiné: to odpovídá nutnosti, aby bylo stranám pomáháno v ochraně jejich práv a lépe chápali soudní řízení. (kán. 1481–1489; IDC 101–112)

d) Takzvaní schválení advokáti, kteří mohou být osobě nápomocní během kauzy o ne-

platnosti, jsou ti, kteří obdrželi diplom advokáta Roty a ti, kteří byli přijati k vykonávání této funkce moderátorem soudu podle právních předpisů. Každopádně, každý moderátor má za úkol zveřejnit seznam nebo register advokátů přijatých při svém soudu a také prokurátory, kteří jsou při něm obvyklými zástupci stran. Osoba, která si zvolí, že chce být zastupována u soudu jedním z těchto advokátů, mu svěřuje plnou moc, která, když je svobodně přijata zvoleným advokátem, musí být předložena ve chvíli podání žaloby. Mezi advokátem a jeho svěřencem vzniká profesionální vztah, i z finančního hlediska v souladu s pravidly ustanovenými Italskou biskupskou konferencí (CEI)⁸ a s pravidly samotného soudu.

e) Kromě této možnosti je zde také možnost, žádat u soudu advokáta s bezplatnou právní pomocí, z důvodu finančních těžkostí, podle ustanovení moderátora soudu (kán. 1464 a 1649 § 1, č. 3); v takovém případě je jmenování v kompetenci předsedy senátu. Mimo to norma nabízí možnost trvalého advokáta, který kromě úlohy konzultace, může zastupovat stranu u soudu jako advokát nebo prokurátor; ani toto nepřináší straně náklady, protože advokát je vyplacen přímo soudem, u kterého je ustanoven (kán. 1490; IDC 113 § 3–4); ustanovení trvalého advokáta je v kompetenci předsedy senátu.⁹ Také k tomuto aspektu, stejně jako k dalším, které se týkají organizace soudu, CEI podala bližší informace.

f) Z uvedeného vyplývá, že morální povinností manželů je aktivně se účastnit procesu za účelem snadnějšího nalezení pravdy (IDC 95), obvykle žádost o zahájení kauzy o neplatnosti je podána jedním z nich (*žalující stranou*); v takovém případě je druhý *stra-*

nou žalovanou a je povinně do procesu zapojen. Nicméně, instrukce *Dignitas conubii* uznává možnost společné žádosti manželů, za účasti jednoho společného prokurátora nebo advokáta (IDC 102). V praxi, samozřejmě chrání poctivost a upřímnost stran, to má svůj účel, i když mezi nimi panuje naprostá shoda (ohledně spolupráce se soudem i co se týče udaných důvodů neplatnosti); také musí být zabezpečeno, v naprosté svobodě, právo na obhajobu a odpovídající vyjádření se k věci.

g) Poté, co byl určen kompetentní soud, ke kterému je třeba směřovat žádost a byla určena osoba, která může žádost podat, prvním formálním úkolem k zahájení kauzy o neplatnosti je vypracování a předložení *žaloby* (kán. 1501–1504; IDC 114–117). Její úplnost a správnost je velmi důležitá, protože musí představovat základ pro znalost věci a poskytnout dostatečné údaje o pochybnosti ohledně platnosti manželství. Vypracování žaloby musí být písemné, datované a podepsané žalobcem nebo jeho prokurátorem; ve zvláštních případech může být žaloba podána také ústně a vyslechnuta soudcem, který zadá notáři, aby jednání písemně zaznamenal, a žalující strana tento záznam následně potvrdí.

h) Zejména musí žaloba v zásadě obsahovat následující prvky:¹⁰ soud přijímající žádost, strany kauzy (kompletní osobní údaje) a jejich sňatek (místo a datum), stručný popis případu manželství se zvláštním zřetelem na předmět kauzy, a sice na předpokládané motivy neplatnosti a na důkazy, které to potvrzují, žádost o prohlášení o neplatnosti, s ohledem na to, co o manželství stanovuje kanonické právo. To znamená poskytnout kompetentnímu soudu právní odůvodnění toho, proč je žádost podávána, a to znamená poukázat na

prvky, které by právně i fakticky vedly v otázce manželství k uznání neplatnosti, a tím zrušit předpoklad platnosti, kterého uzavřené manželství užívá (kán. 1060).

i) K žalobě jsou připojeny přílohy nezbytné nebo užitečné pro šetření případu; především některé dokumenty, které se týkají manželství: autentická kopie potvrzení o církevním sňatku (k vyžádání ve farnosti, kde bylo manželství uzavřeno), potvrzení o křtu, oddací list (k vyžádání na obecním úřadě, kde bylo manželství uvedeno do matriky, nebo uzavřeno civilně), kopie rozhodnutí o odluce nebo o civilním rozvodu (dekret nebo rozsudek vydaný civilním soudem), oddací list v eventuálním případě nového civilního manželství stran. Dále mohou být připojeny dokumenty, které se týkají případu manželství (například dopisy a fotografie, lékařské zprávy, spisy nebo písemná prohlášení), odůvodňující relevanci případu. V IDC se zdůrazňuje, že ve chvíli podání žaloby není dovoleno vyžadovat oporu znaleckých posudků, to ale nebere žalobci možnost v některých případech svobodně rozšířit, kromě existující lékařské dokumentace, předběžnou zprávu za účelem podpory závažnosti zmíněných důvodů neplatnosti.

j) K přílohám žaloby, kromě plné moci pro prokurátora nebo advokáta nebo písemné a odůvodněné žádosti o bezplatnou právní pomoc (která už byla zmíněna), je přiložen seznam svědků, který žalobce předkládá k tomu, aby byli vyslechnuti u soudu (poskytnutím jejich úplných jmen a kompletních kontaktních údajů). Protože přijetí či nepřijetí žádosti je předmětem zkoumání ze strany soudu, je třeba, aby bylo dodáno, byť souhrnné, zdůvodnění užitečnosti zapojení navrhovaných svědků: to může být provedeno již

v žalobě, ale musí se objevit také v tématech, která žalobce nebo jeho patron nutně musí navrhnout soudci k výsledku svědků (kán. 1552 § 2; IDC 164).

k) Z finančního hlediska¹¹ je žádající strana ve chvíli podání žaloby povinna zaplatit ve chvíli podání poplatků spojený s náklady kauzy,¹² kromě případu, kdy s náležitým odůvodněním podá žádost, které je vyhověno, ke snížení nebo osvobození od takového poplatku (otázka, kterou se zabývá předseda před rozhodnutím o formulaci pochybnosti; v případě negativní odpovědi, se mohou strany obrátit na senát). Ve chvíli přijetí žaloby, pro stranu žalující a ve chvíli předložení plné moci pro stranu žalovanou, předseda podle dané a pravidelně CEI aktualizované tabulky, určí odhad odměny placené stranami advokátům a prokurátorům, stejně jako výši poplatků, které nemohou do této odměny zahrnout,¹³ informuje o tom strany vypracováním zvláštního dokumentu, který podepíší zúčastněné strany, advokáti i prokurátoři a předseda, dokument je uložen v aktech kauzy.

Co musí udělat dotazovaný soud neboli – dekrety, které musí být vydány při zahájení kauzy

Poté, co byla podána žádost kauzy o neplatnosti, právní předpisy stanovují sérii požadavků, které soud musí uskutečnit, za účelem zařízení všeho, co je nezbytné k vedení procesu řádným způsobem a k vyjasnění a následnému vyřešení navrhované otázky.

a) Prvním úkolem, který je soudu přidělen, jestliže je podána žádost kauzy o neplatnosti manželství, je ten, přezkoumat, zda neexistují ještě nějaké reálné možnosti k obnovení manželského společenství, a prostřednictvím těchto možností eventuálně přivést

manžele k vyřešení pochybnosti zplněním jejich manželství (kán. 1676). Zajisté by k tomu mělo dojít (a možné je to vhodnější) už ve fázi počáteční konzultace, každopádně by tu měl být prostor ještě na začátku procesu (případně v jeho průběhu, kán. 1446). To musí být každopádně dobře promyšlené, jednak je třeba brát v úvahu konkrétní situaci, ve které se manželé nachází, jednak respektovat důstojnost svátosti manželství a tedy náležitě rozlišení eventuálních důvodů, které nedovolují jeho uskutečnění. Kodex k tomuto úkolu ustanovuje soudce, před tím, než přijme kauzu; v úzkém slova smyslu k přijetí kauzy dochází s přijetím žaloby a to je úkolem předsedy soudního kolegia; každopádně nejobecnější termíny používané v Kodexu (a převzaté v IDC 65 § 1) by mohli ustanovit a přivést k tomuto úkolu také soudního vikáře, považovaného za první osobu, která se dovídá o úmyslech stran či jedné z nich, nebo předsedu senátu či soudce instruktora, kteří povedou kauzu více než zblízka.

b) V případě, že nevyvstane možnost vyhnout se řízení, je soudci v IDC 65 §§ 2–3 svěřen úkol, aby vybídl manžele k upřímné spolupráci na kauze k usnadnění rekonstrukce faktů a tedy pravdy. To předpokládá samozřejmě odložení a překonání případných překážek nebo záští přítomných mezi manželi ve prospěch ohleduplného a občanského chování. Kromě konzultace také během procesu je potřeba nutně vysvětlit jak stranám, tak svědkům, že kauzy o neplatnosti nesměřují přímo k odhalení morálních zodpovědností, které způsobily pochybení manželského soužití, ale přesněji k ověření přítomnosti či nepřítomnosti důvodů předpokládaných pro neplatnost. Taková nabádání a upřesnění mohou být poskytnuta ústně či písemně podle okolností.

c) Po uvedení tohoto všeho si ukážeme techničtější pasáže, které následují podání žaloby, upřesněním rolí, které vykonávají různí členové soudu.¹⁴ Především soudní vikář, u kterého je podána žaloba s přílohami (pokud již v tuto chvíli nevyplují na povrch rozpory či vážné nedostatky, o takovém případě by měla být informována, neformální cestou, žalující strana nebo její patron), musí co nejdříve vydat dekret o ustanovení soudu (senátu s jeho předsedou, obránce svazku a notáře), zodpovědného za kauzu, a tyto osoby obeznamit se svěřením úkolu (úkol je možné odmítnout jen za předpokládaných okolností v kán. 1448; IDC 67); tato jmenování jsou ihned oznámena také žalobci (IDC 118); pro případ, že by měl nějaké námitky (kán. 1449; IDC 68). Jmenování soudců se střídá nebo je použit nějaký jiný daný systém pořadí, a poté, co už byli jednou jmenování soudním vikářem, nemůžou jím být nahrazeni nikým jiným, leda v případě velmi závažného důvodu, který uvede v odpovídajícím dekretu (kán. 1425; IDC 48–49). Kromě případu řízení podloženého dokumenty (kán. 1686–1688) senát tvoří tři soudci (kán. 1425 § 1, 1°), jedná sborově a předsedá mu soudní vikář nebo pomocný soudní vikář (kán. 1426) a nebo, pokud to není možné, jiný člen senátu – duchovní (IDC 46 §1).

d) Co se týče pořadí projednávání kauz, předpisy uvádí, že je sledováno chronologické pořadí, ve kterém byli navrženy a zapsány na seznam, je tak zabráněno nezákonnému nebo neoprávněnému upřednostňování. Každopádně, je brána v úvahu rychlejší možnost projednávání, v případě zvláštní nutnosti, která je stanovena zvláštním dekretem doprovázeným odůvodněním (kán. 1458; IDC 76).¹⁵

e) Již zmíněný bod IDC 120 připouští, že by předseda mohl, v nezbytném případě, uskutečnit předchozí šetření ohledně příslušnosti soudu a procesní způsobilosti žalobce, tedy ve prospěch otázky postupu. Zatímco ve prospěch kauzy, tedy podstaty záležitosti, takové předchozí šetření může být vykonáno pouze se zřetelem k přijetí či odmítnutí žaloby, pokud se jeví, že žaloba postrádá jakýkoli podklad, zda je možnost, že se nějaký podklad objeví během řízení. I když to není v instrukcích zmíněno, zdá se zřejmé, že výsledky takového eventuálního šetření musí být uvedeny v aktech.

f) V úvodní fázi kauzy má své důležité místo přijetí či odmítnutí žaloby; to je úkolem předsedy, který musí co nejdříve vydat dekret, ve kterém vyjádří své rozhodnutí, a dá tak souhlas k pokračování *ad ulteriora* nebo naopak zabráni v pokračování procesu (kán. 1505 § 1); dříve než toto učiní, je vhodné, aby předseda požádal obhájce svazku o jeho názor na žalobu (IDC 119). V případě, že by žaloba byla zamítnuta, dekret (který má účinky konečného rozhodnutí – kán. 1618) musí uvést důvody zamítnutí žaloby, sankci neplatnosti téhož, a musí s tím co nejdříve obeznámit žalující stranu a v případě potřeby obhájce svazku (IDC 121 § 2); zatímco v případě přijetí žaloby není nutné v dekretu vyjádřit důvody jejího přijetí.

g) Kanonické předpisy udávají vyčerpávajícím způsobem důvody, pro které může být žaloba zamítnuta (kán. 1505 § 2; IDC 121 § 1): nepříslušnost (úplná nebo relativní) k projednávání kauzy, absence procesní způsobilosti u žalobce (kvůli chybějícímu právu na napadení manželství nebo chybějících individuálních zákonných požadavků), pokud nebyla žaloba navržena nebo pokud neobsahuje

všechny zákonem předpokládané požadavky (srov. IDC 116 § 1, 1°–4°), nepřítomnost *fumus boni iuris* neboli absence jakéhokoli právního podkladu nebo skutečnosti k podpoře žádosti o neplatnosti a za předpokladu, že se ani neobjeví během řízení. Takový podklad, tedy pokud chybí skutečnost, na které je založeno napadení manželství, i kdyby byla zcela pravdivá, nemohla by zapříčinit neplatnost manželství, a nebo ačkoli taková skutečnost může způsobit neplatnost manželství, je jednoznačně nepravdivá (IDC 122).

h) Pokud je žaloba zamítnuta pro nedostatky, které mohou být napraveny, žalobce ji může znovu podat u stejného soudního orgánu s požadovanými opravami. Pokud jsou důvody závažnější a podstatnější, žalobce může podat senátu odvolání, opatřené odůvodněním, do uplynutí desetidenní lhůty. Pokud řízení vede samosoudce (například řízení listin), odvolání se podává u odvolacího soudu; pokud tento přijme odvolání, kauza musí být posouzena soudem *a quo*. Pokud odvolání bylo podáno u senátu, nemůže být podáno podruhé u odvolacího soudu; to znamená, že v jakémkoli případě, vyjádření k odvolání, které musí být vydáno co nejrychleji, je konečné (srov. kán. 1629, 5°; IDC 123–124; kán. 1505 § 3–4).

i) Jestliže měsíc po podání žaloby soudce nevydal žádný dekret, zainteresovaná strana může náležitě požadovat od soudce odpověď. Pokud i přesto neodpoví do deseti dnů, žádost je požadována za přijatou. Taková nebalost soudce je každopádně závažná, protože by takto mohl schválit přijetí žaloby bez nezbytného právního podkladu a způsobil by praktické problémy při procesním řízení (srov. kán. 1507; IDC 126 § 2). Proto kanonické předpisy také stanovují tresty (srov. kán.

1457 § 1; IDC 125; kán. 1506).

j) V případě, kdy předseda senátu rozhodl o přijetí žádosti žalobce, musí vydat (co nejdříve, každopádně ne později než do měsíce od podání žaloby) dekret o přijetí žaloby (kán. 1507–1512 a 1677; IDC 126–134); kterým také předvolává k soudu či obesílá žalovanou stranu. To znamená, že jí předkládá žádost žalobce a obvykle připojuje žalobu (pouze pokud předseda, z vážných důvodů, dekretem nestanoví obeznámit ji s žalobou až poté, co bude vypovídat, v takovém případě každopádně musí být žalovaná strana obeznámena s důvody, pro které žalobce žádá procesní řízení popřípadě o důvodech neplatnosti manželství). Kromě toho jsou žalovanému sdělena jmenování soudců a obhájce svazku (pro případ, že by mohl mít nějaké námitky) a k tomu je připojen dekret o ustanovení soudu. Stejně tak musí být informován o způsobu, jakým může stanout před soudem (s asistencí nebo bez asistence patrona), a k tomu musí být připojen rejstřík advokátů navržených soudem a poukázáno na možnost využití trvalého advokáta nebo bezplatné právní pomoci.

k) V dekretu o přijetí žaloby a předvolání žalované strany musí předseda stanovit, zda žalovaný může sdělit svůj postoj soudu písemně, a nebo zda se musí dostavit k soudu spolu s žalobcem a obhájcem svazku, za účelem dosažení shody v případě pochybností; takové předvolání musí být považováno za nezbytné a musí být rozhodnuto novým dekretem předsedou nebo zpravodajem i po obdržení písemné odpovědi žalované strany. Pokud se ještě před předvoláním žalovaná strana dostaví za soudcem ke spolupráci na kauze, předseda jí představí žádost žalobce odevzdáním kopie žaloby nebo poukázáním na příslušná odůvodnění a přijme postoj žalo-

vaného – ze všeho je pořízen písemný záznam k připojení k aktům.

Výše zmíněný dekret, který tedy obsahuje také návrh formulace pochybnosti, musí být sdělen také žalující straně a obhájci svazku, aby tak i oni mohli vyjádřit svůj názor za účelem stanovení procesní otázky.

l) Mějme na paměti, že předvolání žalované strany a sdělení předmětu kauzy a důvodů neplatnosti manželství předložených žalobcem, byť stručné, je nezbytné k tomu, aby nebyla následující akta řízení neplatná z důvodu chybějící ochrany práva na vyjádření se k věci a obhajobu (srov. nenapravitelná neplatnost rozsudku: kán. 1620, 4° a 7°). Proto musí soud podniknout všechny možné kroky k tomu, aby byl žalovanému doručen (nebo tomu, který jej zákoně zastupuje) dekret z předvolání (obvykle poštou, nebo pokud je to nezbytné, zákonem stanovenou formou) a učinit o tom záznam v aktech. Stejně tak musí být v aktech zaznamenáno šetření, které ukázalo případnou nedostižitelnost žalovaného nebo jeho odmítání přijetí sdělení soudu. Následně, žalovaný, jehož místo bydliště je neznámé, není více o aktech informován; žalovanému, který je prohlášen v soudním řízení za nezúčastněného, je oznámeno pouze zjištění předmětu sporu a konečný rozsudek; žalovanému, který se svěří soudu a vzdá se přítomnosti u soudu, musí být oznámen dekret o stanovení procesní otázky, eventuální nová žádost, dekret o zveřejnění aktů a všechna rozhodnutí senátu.

m) Před rozhodnutím o formulaci pochybnosti, musí předseda rozhodnout ohledně otázek poskytnutí zálohy na soudní výlohy, o poskytnutí bezplatné právní pomoci nebo trvalého advokáta a o jiných takových otázkách (kán. 1464; IDC 80). Předseda zváží, zda

taková rozhodnutí zahrnout do dekretu o přijetí žaloby nebo do jiného ustanovení. Co se týče trvalého advokáta, předseda odpoví na žádost žalobce s ohledem na dané důvody a skutečnou dostupnost služby (kán. 1490; IDC 113). Kromě toho, v dekretu o přijetí žaloby předseda jmenuje jednoho z trojice soudců soudcem zpravodajem (který by se mohl shodovat se soudcem, který povede vyšetřování, kán. 1429; IDC 47).

n) Posledním činem úvodní fáze je stanovení procesní otázky; soudce nemá za úkol stanovení pochybnosti; tedy důvody, pro které je manželství považováno za neplatné (věc, která náleží manželům nebo ochránci spravedlnosti), ale je na soudci, aby dal žádosti žadatele právní formu; tedy stanovil hlediska procesu na základě přesných odkazů doktríny, tak jak jsou definovány církevním právem; tímto tedy stanoví důvod nebo důvody, pro které je napadena platnost manželského svazku, které jsou předmětem fáze důkazního řízení, které má vyřešit rozsudek. Právní předpisy (kán. 1513–1516 a 1677 § 2–3; IDC 135–137) stanovují dvě formy: prostřednictvím zvláštního slyšení před předsedou nebo zpravodajem, svolání jsou manželé a obhájce svazku, slyšení se stává nezbytným na žádost jednoho z právě uvedených, nebo z rozhodnutí samotného soudce po vyhodnocení okolností, nebo prostřednictvím dekretu předsedy či zpravodaje.

o) V druhém případě, patnáct dní po oznámení (tedy od potvrzení o přijetí) o dekretu o přijetí žaloby a předvolání žalované strany bez připomínek nebo žádostí stran, které na to mají právo, předseda nebo zpravodaj musí do deseti dní ze svého úřadu stanovit dekretem zjištění předmětu či předmětů sporu na základě toho, co bylo uvedeno v žalobě žalu-

jící strany či žalujících stran, odpovědí nebo eventuálními připomínkami, které byly stranami sděleny soudci. Takový dekret musí být oznámen stranám, které pokud už dříve nevyjádřily svůj souhlas, mohou do deseti dnů znovu žádat od senátu úpravu. V takovém případě senát musí vyřešit tuto otázku svým dekretem co možná nejpečlivěji, aby zamezil odvolání (kán. 1629, 5°). Po deseti dnech od oznámení výše zmíněného dekretu, bez námitek stran, předseda nebo zpravodaj novým dekretem stanoví šetření kauzy.

p) Důvod nebo důvody neplatnosti takto odsouhlasené nemohou být dále platně změněny, jedině pokud z vážných důvodů novým dekretem předsedy nebo zpravodaje, který na žádost jedné ze stran poté co vyslechl druhou stranu a obhájce svazku, vyhodnotí, že existují dostatečné důvody ke změně předmětu sporu. Mějme na paměti, že kromě toho, od chvíle předvolání žalované strany by se mohla změnit instance procesu, a to znamená, že by mohl být pozastaven, zaniknout nebo by se ho mohly strany podle zákona procesu vzdát.¹⁶

q) Po uplynutí deseti dnů od oznámení o dekretu o stanovení procesní otázky, pokud strany nemají žádné námítky, předseda nebo zpravodaj musí novým dekretem ustanovit šetření kauzy. V takovém dekretu může být stanoven patřičný čas pro strany k navržení a zkompletování důkazů; může být uveden a jmenován eventuální soudce auditor (kán. 1428; IDC 50); a k dekretu je možné připojit schémata předvolání stran k výsledku.

Bibliografie:

Paolo BIANCHI, *Quando il matrimonio è nullo?*, Milano 1998.

Juan Jose GARCIA FAILDE, *Nuevo derecho procesal canónico*, Salamanca 1995³.

I giudizi nella Chiesa. Il processo contenzioso e il processo matrimoniale, Milano 1988.

Quaderni di diritto ecclesiale 13, 2000, fasc. II (parte monografica dedicata al tema della separazione, dal punto di vista sia sostanziale sia procedurale).

Egidio MIRAGOLI, *Il sacramento della penitenza*, Milano 1999, s. 247–259.

Paolo MONETA, *La giustizia nella Chiesa*, Bologna 1993.

G. Paolo MONTINI, *Commento di cann. 1400-1500*, in: Codice di diritto canonico commentato, Milano 2004².

Pio Vito PINTO, *I Processi*, Roma 1993.

Francisco Javier RAMOS, *I Tribunali ecclesiastici*, Roma 1998.

Eugenio ZANETTI, *Il sacramento della penitenza e i separati o divorziati non risposati*, in:

Přeložila Kristýna Jurásková.

Poznámky

* Překlad článku publikovaného v *Quaderni di diritto ecclesiale* 19, 2006, s. 70–92.

¹ Italská biskupská konference (CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, dále CEI), *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia* (dále DPF), 25. červenec 1993, č. 207–208.

² *Katechismus katolické církve*, čl. 2383.

³ CEI, *Decreto generale sul matrimonio canonico*, 5. listopad 1990, č. 55.

⁴ CEI, *La pastorale dei divorziati risposati e di quanti vivono in situazioni matrimoniali irregolari o difficili*, 26. duben 1979, č. 42.

⁵ Pokud druhý manžel přistoupí ke spolupráci na konzultaci (nebo také další osoby), bude především potřeba jej informovat o významu takové konzultace a o eventuální kauze o neplatnosti, tak aby byl uvědomen o tom, že to co řekne, nebo předloží v konzultaci, by mohlo být použito pro církevní kauzu (a jen církevní). Po tomto počátečním objasnění podá manžel informace, které svobodně pokládá za ty, které může poskytnout; pro konzultora by bylo fakticky zbytečné sbírat informace, se kterými by potom nemohl výhledově nakládat v kauze o neplatnosti. Mimo to je potřeba dodat, že není nutné, aby lidé, kteří jsou vyslechnuti ve fázi konzultace, podepsali vzdání se tajemství, a to platí v prostředí čistě církevním podle jediných norem vydaných CEI generálním dekretem z 20. října 1999: *Disposizioni per la tutela del diritto alla buona fama e alla riservatezza* [Opatření na ochranu práva na dobrou pověst a zachování důvěrnosti].

⁶ Občas se může objevit těžkost ve shromáždění důležité lékařské dokumentace k eventuální kauze o neplatnosti, pokud se nedaří navázat spolupráci či získat oprávnění dotyčné osoby; v této věci je třeba zmínit soudní výrok veřejného ochránce práv pro ochranu osobních údajů z 9. července 2003: *Dati sanitari. Provvedimento generale sui diritti di „pari rango“* [Údaje o zdravotním stavu. Obecná ustanovení týkající se práv „stejně kategorie“]. V tomto

ustanovení je uvedeno, že za určitých okolností a zvláštních podmínek mohou být použity informace pocházející z některých lékařských dokumentací (shromážděné také bez povolení od dotyčné osoby); to je možné v případě, pokud právo uplatnit a bránit je stejné jako u zúčastněné osoby nebo je součástí osobního práva či jiného základního nedotknutelného práva nebo svobody (jako právě to na objasnění pravdy ohledně vlastního stavu života v manželství).

⁷ Mohlo by se stát, že žadatel nebude sdílet eventuální negativní odpověď, a bude tedy stejně chtít zahájit kauzu o neplatnosti; v takovém případě konzultor může navrhnout získání dalšího stanoviska, pravděpodobně ze strany trvalého advokáta, nebo nějakého důvěryhodného právníka akreditovaného u církevního soudu. Bude pak na něm, zda nabídne další přezkoumání případu a zhodnocení ve vší svobodě, zda jsou zde nezbytné předpoklady k podpoření kauzy.

⁸ CEI, *Determinazioni dei „costi e servizi“ dei tribunali Ecclesiastici Regionali*, Consiglio permanente, 19.–21. leden 2004.

⁹ Co se týče přidělení trvalého advokáta jako advokáta nebo prokurátora pro kauzu o neplatnosti, normativní opatření přiznávají každé osobě možnost podání takové žádosti soudu; předseda kolegia musí potom zvážit uvedené důvody a užitečnost možnosti přidělení trvalého advokáta. Co se týče praktické realizace tohoto přidělení, každý soud podle své situace přijímá nejhodnější způsob; chrání jednak svobodné právo žadatele podat žádost, ale také svobodu trvalého advokáta přijmout tuto úlohu.

¹⁰ Pozn. red.: Při Diecézním církevním soudu brněnské diecéze a u Interdiecézního církevního soudu v Olomouci je zaveden formulář žaloby, ke které se přidá popis manželství.

¹¹ Srov. CEI, *Norme circa il regime amministrativo e le questioni economiche dei Tribunali ecclesiastici regionali e dell'attività di patrocinio svolta presso gli stessi*, 30. březen 2001 [Normy pro administrativní opatření a finanční otázky regionálních církevních soudů a jejich činnost právní pomoci]. V čl. 1 § 3 je řečeno, že provinční biskupská konference, do jednoho roku od vyhlášení *Norem*, musí schválit nařízení pro soud, za který je zodpovědná (ve kterém budou stanovena ustanovení správní, disciplinární a procesní nezbytná pro řádné fungování soudu, se zvláštním odkazem na dodržování *Norem*); srov. také IDC 302–308.

¹² Na základě toho, co stanovila CEI na zasedání 19.–21. ledna 2004, a co vstoupilo v platnost 1. března 2004, od strany žalující je žádán poplatek 450 euro; od strany žalované 225 euro. K tomu se připojují také všechny další finanční náklady spojené s procesem o neplatnosti manželství.

¹³ Na výše zmíněném zasedání CEI byl ustanoven celkový honorář za právní pomoc při procesu prvního stupně a v odvolacím procesu podle normy kán. 1682 § 2, který činí částku 1 400–2 700 euro.

¹⁴ Pro kompletnější a podrobnější popis jednotlivých složek soudu (tituly a kvalifikace, práva a povinnosti, jmenování a suspendování, atd.) viz kán. 1419–1437 a IDC 33–64 a 66–75.

¹⁵ Není určeno, kdo by takový dekret měl podepsat; mohl by to být předseda po přijetí žaloby, za příznivého názoru ostatních soudců a za vyslechnutí obhájcem svazku.

¹⁶ Smrt jednoho z manželů, zřeknutí se úřadu opatrovníka nebo prokurátora, řešení otázky, na které závisí pokračování řízení, nesoulad stran, vzdání se řízení podané stranami (kán. 1517–1525; IDC 143–152).